

Profesor Jan Jesenský – zakladatel první české zubní kliniky

Brázda O.

Stomatologická klinika 1. LF UK a VFN, Praha

SOUHRN

V roce 1922 – před devadesáti lety – Jan Jesenský, profesor zubního lékařství a stomatologie, prosadil, aby dosavadní „zubní ambulatorium“ bylo změněno na „zubní kliniku“ jako plnohodnotnou složku pražské lékařské fakulty. Nově založené pracoviště mělo nejen všechna oddělení specializací zubního lékařství, ale i oddělení pro čelistní chirurgii s lůžky pro hospitalizaci nemocných. Práce popisuje vynikající pedagogické vlastnosti profesora Jesenského i jeho vědeckou práci, spočívající především v maxilo-faciální traumatologii a srovnávací anatomii zubů.

Klíčová slova: dějiny lékařství – Jan Jesenský – výuka zubního lékařství v Praze

SUMMARY

In the year 19220 – 90 years ago – Jan Jesenský, professor of dentistry and stomatology realized the transformation of „dental ambulatory“ in „dental department“ – integral part of Faculty of Medicine in Prague. New founded institute had not only sections for all specialities of dentistry but also maxillo-facial section for patients' hospitalisation. Paper describes excellent pedagogical activities of Jesenský and his scientific work, concerned on jaws traumatology and comparative anatomy of teeth.

Key words: history of medicine – Jan Jesenský – education of dentistry in Prague

Prakt. zub. lék., roč. 60, 2012, č. 3, s. 56-63

„K návrhu profesorského sboru a se zřetelem na doplnění vnitřního zařízení tamního ústavu zubního lékařství lůžky, ministerstvo školství a národní osvěty povoluje, aby ústav tento nazýval se „zubní klinika“.

Tímto výnosem ministerstva školství z 30. října 1922 bylo schváleno založení první zubní kliniky u nás. Byla to zásluha profesora Jesenského, který, když přebral vedení zubního ambulatoria po profesoru Eduardu Nesslovi, navrhl profesorskému sboru fakulty tuto změnu názvu a současně náplně pracoviště (obr. 1). Jeho návrh byl přijat ne právě příznivě. Profesor chirurgie Kukula se ohradil proti rozšiřování názvu klinika na ambulantní ústav s mechanickými výkony a dovednostmi, třeba obohacené cennými technickými pokroky. Jesenský povstal a před profesorským sborem s naléhavou přesvědčivostí rozvinul obraz nové vědy, stomatologie, která s čistě klinickými metodami v jeho ústavu je již založena a nastupuje svou vítěznou cestu. Jeho přednes přesvědčil profesorský sbor a jeho návrh byl jednomyslně přijat.

Změna navržená profesorským sborem lékařské fakulty musela být schválena ministerstvem školství, což se stalo s určitým zpožděním výnosem, který jsme citovali v úvodu tohoto článku.

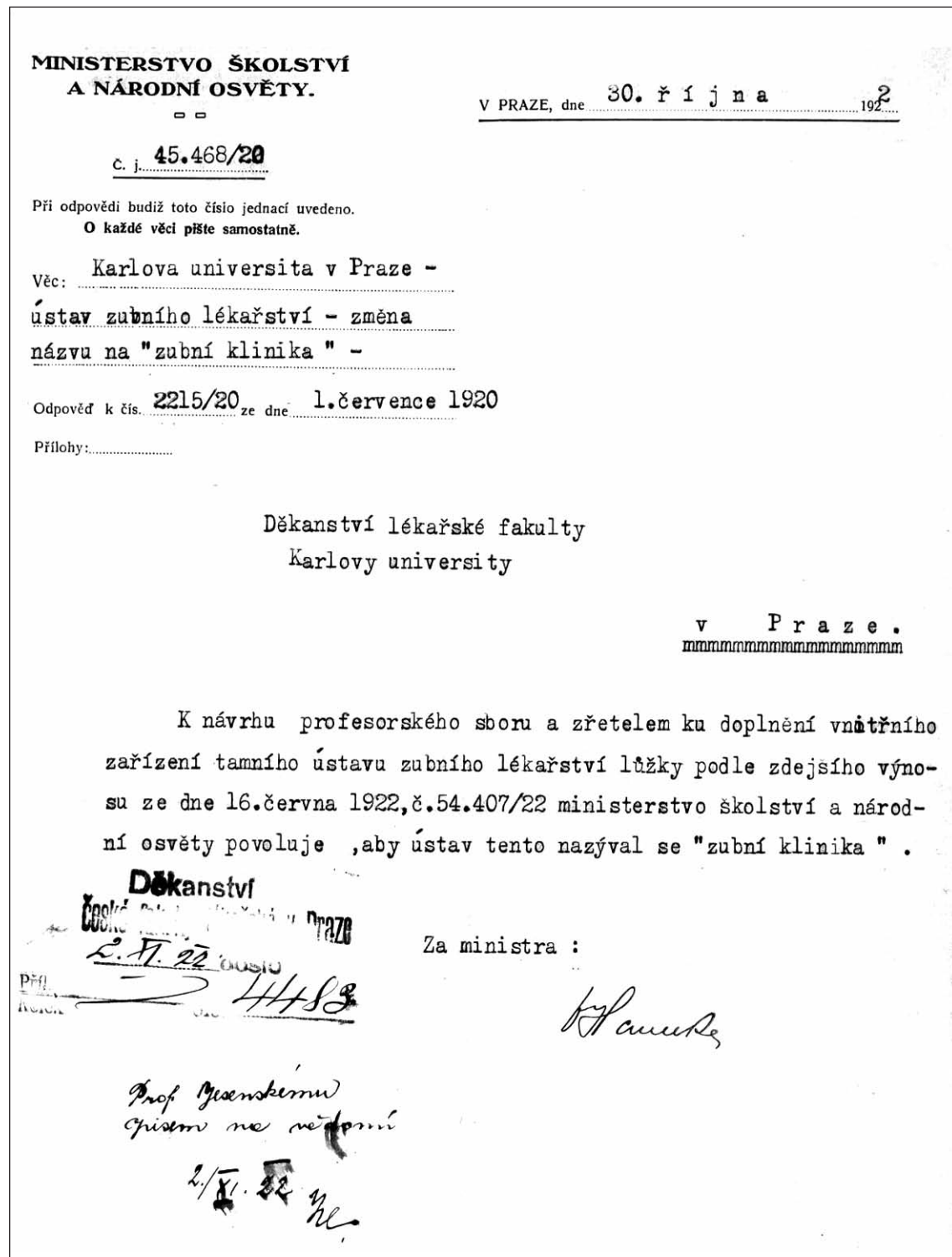
Kdo byl profesor Jesenský? Profesor Jirásek jeho osobnost zhodnotil těmito slovy:

Tvůrce moderní české stomatologie, muž, jenž vyvedl české zubní lékařství z obrozeckých poměrů ke světové úrovni [6] (obr. 2, 3).

Jesenský se narodil na Malé Straně 6. března 1870. V Praze vystudoval gymnázium i lékařskou fakultu a za svůj obor si zvolil zubní lékařství. Houževnatý a ctizádnostivý Jesenský chtěl získat širší rozhled, a proto se rozhoduje doplnit si své vzdělání v zahraničí. Strávil rok v Paříži u profesora Goudona a další rok u profesora Müllera a Junga

v Berlíně. V roce 1897 se vrací do Prahy a svůj čas dělí mezi praxi zubního lékaře a studium bakteriologie dutiny ústní u profesora Hlavy. Tam připravil svou habilitační práci „O imunitě dutiny ústní proti infekci“ a v roce 1903 se stává docentem. Ihned přejímá od profesora Nessla přednášky ze zubního lékařství a stále rozšiřuje své vzdělání, tentokrát u profesora Jánošíka, kde se zabývá histologií a embryologií.

V roce 1911 je jmenován titulárním mimořádným profesorem a současně jej profesor Nessel pověřuje řízením oddělení pro plombování zubů (dnes bychom řekli oddělení konzervační) při zubním ambulatoriu.

Obr. 1 Ministerstvo školství povoluje změnu názvu ambulatoria na zubní kliniku

Obr. 2 Profesor Jan Jesenský

Obr. 3 Profesor Jesenský v karikatuře studujícího medicíny V. Holzera z roku 1932

Světová válka staví Jesenského před nečekané povinnosti. Stává se přednostou oddělení pro válečná zranění čelistí a obličejů při vojenské nemocnici v Praze na Žižkově v Lupáčově ulici.

Po skončení světové války v samostatném státě na něj čeká nejvýznamnější úkol jeho života. Po smrti svého učitele profesora Eduarda Nessla je jmenován jeho nástupcem. Přeměnou zubního ambulatoria na kliniku Jesenský začal uskutečňovat své plány na rozvoj oboru.

Tak vznikla před devadesáti lety první zubní klinika, ústav s oddělením chirurgickým, protetickým, konzervačním, později i parodontologickým, ortodontickým a rentgenologickým, ale především s oddělením lůžkovým. Lůžková oddělení věnovaná chorobám úst, zubů a čelistí, pokud v Evropě existovala, byla součástí klinik chirurgických. Novátorským činem Jesenského bylo i zřízení bakteriologické a histologické laboratoře přímo na klinice (obr. 4).

Jesenský jako přednosta kliniky si uvědomoval, že rozsah látky jeho oboru přednášený v rámci studia na fakultě nestačí pro kvalifikaci odborného zubního lékaře. Navrhl tedy zřídit ústav, kde by mladí lékaři měli možnost získat další a hlubší popromoční vzdělání.

Jeho návrh byl přijat a ministerstvo zdravotnictví ve spolupráci s ministerstvem školství zřídilo Státní ústav pro zubní lékařství. Do čela ústavu byl postaven Jesenský jako jeho ředitel.

Popromoční výuka se uskutečňovala na zubní klinice. To bylo ovšem provizorní řešení, a Jesenský proto usiloval o získání vlastní budovy pro ústav.

Ministerstvo školství zaslalo dne 15. října 1921 ministerstvu zdravotnictví následující přípis:

„Vybudování definitivního zubolékařského ústavu nelze té doby provést. Souhlasíme, aby na zubním ústavu Karlovy univerzity byly zřízeny kurzy. Přitom nemůže ministerstvo zdejší pomínouti mlčením, že zubolékařské ústavy obou pražských univerzit jsou jak stavebně, tak co do odborné výzbroje v takovém dezolátním stavu, že mají-li k nim býti přidruženy výchovné kurzy pro vzdělání odborných zubních lékařů, je nezbytno nejrychlejší provedení nové a účelné novostavby. Nehledíc k jiným úvahám, z důvodů úsporných, doporučovalo by se postavení společné větší budovy, na jejíž nákladu by participovala poměrně zúčastněná ministerstva.“

Přípis byl zaslán na vědomí děkanství lékařské fakulty a o dalším jednání existuje v archivu další doklad, totiž zpráva ministerstva školství zasláná děkanátu fakulty 10. července 1923. *„Věc: provizorní ústav zubního lékařství v místnostech zubní kliniky.“*

Do investičního rozpočtu na rok 1923 byla zařazena položka jeden a půl milionů korun československých na zakoupení staveniště a přípravné práce pro novostavbu tohoto ústavu. Budovu sloužící k výchově lékařů české i německé národnosti bylo by lze postavit na místě dnešní univerzitní zubní kliniky, jakož i na nezastavěném pozemku, příslušejícím k budově přírodovědního ústavu německé univerzity. Poněvadž proti frontě tohoto staveniště nalézající se ve Viničné ulici, jest zahrada zemského ústavu pro choromyslné, kteráž nebude v dohledné době vůbec zastavěna, bylo by možno postavit budovu zubolékařského ústavu o více patrech než na pozemku mezi budovami.

Tím by se docílily žádoucí úspory místa, takže by z pozemku německého přírodovědeckého ústavu bylo nutno přibrati jen část poměrně nepatrnou. Děkanství se žádá, aby oznámilo stanovisko sboru profesorského k tomu návrhu.

Na vybudování ústavu se tedy měla společně podílet ministerstva školství i zdravotnictví. Po dlouhém neúspěšném jednání však posléze Státní ústav byl umístěn v pronajatých místnostech na Královských Vinohradech, a to ve Fochově třídě, dnešní Vinohradské. Profesor Jesenský pak rezignoval na místo ředitele a ústav přebírá docent Karel Černý.

Pozemek ležící ve Viničné ulici byl vybrán pro jiné vhodné využití. Jesenský na něm vybudoval budovu pro stomatologické muzeum. Jesenský totiž soustavně shromažďoval exponáty získané při studiu srovnávací anatomie zubů a čelistí savců, sbírky doplňoval o exotické dary cestovatelů Emila Holuba a Vojtěcha Friče. Muzeum bylo dále doplněno historickými nástroji a přístroji i zubními náhradami. Kolekce muzea pak Jesenský doplnil dokumentací fotografií válečných zranění z doby svého působení ve vojenské nemocnici.

Muzeum bylo slavnostně otevřeno 28. května 1928, v roce desetiletého jubilea vzniku Československé republiky.

Jesenský vypracování projektu muzea svěřil architektu Jaromíru Krejcarovi, který byl vycházející hvězdou na nebi české moderní architektury. Již jeho první stavba, palác Olympik ve Spálené ulici, upoutala pozornost odborníků i veřejnosti. Krejcar postupně vypracoval další projekty staveb, současnými architekty vysoce hodnocené: projekty pavilonů na světové výstavy v Paříži, lázeňskou čtvrť v Jáchymově, sportovní stadion v Praze v Braníku, Vančurovy vily na Zbraslavi.

V archivu stavebního odboru v městské části Prahy 2 je uložen projekt stavby muzea, na němž nacházíme podpis profesora Jesenského jako stavebníka vedle jména architekta Jaromíra Krejcara. Budova na plánu je označena jako „Pavillon pro sbírky“, slovo muzeum tam nevidíme. Je to příznačné pro generaci avantgardních architektů funkcio-

Obr. 4 Dům na křižovatce mezi ulicemi Viničná a Benátská, první sídlo zubní kliniky

nalistů, kteří striktně odmítali jakoukoliv monumentalitu – pomníky, paláce, katedrály, muzea.

Pokud to, že prominentní architekt, projektující rozsáhlé komplexy budov, se ujal drobné stavby skryté v komplexu budov a zdí, vyvolává překvapení, vysvětlení je prosté. Krejcar se v roce 1926 seznámil s Milenou Jesenskou, profesoroitou dcerou, s níž následujícího roku uzavřel manželství.

Objekt muzea tvoří jednoduchá budova, skrývající se za vysokou zdí obrácenou do Viničné ulice. Umístění budovy bylo nesnadné, neboť pro ni byl určen omezený prostor vedle budovy kliniky, navíc na terénu příkře se svažující severozápadním směrem. Při slavnostním otevření muzea Dr. K. Wachsmann, předseda spolku českých zubních lékařů, vyjádřil přesvědčení, že muzeum bude sloužit rozvoji stomatologie a připomínat osobnost Jesenského.

Muzeum však čekala pohnutá budoucnost. V listopadu 1939, po uzavření českých vysokých škol, prostory muzea převzala univerzita německá a muzeum bylo vyklizeno. Jesenský byl v tu dobu již penzionován, ale jeho nástupci profesoru Kostečkovi se podařilo sbírky s vitrínami ukryt ve skladišti zrušené kavárny v Legerově ulici. Tak byly exponáty zachráněny a jsou dnes instalovány v areálu stomatologické kliniky v Kateřinské ulici.

Profesor Jesenský jako přednosta kliniky a přední postava české stomatologie se musel zabývat nejen vědou a výukou, ve svém postavení byl nucen řešit i některé otázky stávkové. Mezi ně patřily zejména obtíže spojené se zákonem o zubním lékařství a zubní technice. Byl to zákon, který byl dědictvím po zaniklé monarchii. V roce 1892 vydal rakouský ministr obchodu nařízení, jimiž povolil živnost zubní techniky. Vyučeným technikům bylo povoleno zhotovovat zubní náhrady, ne však provádět výkony v ústech. V roce 1920 byl ve sbírce zákonů a nařízení č. 303 zákon novelizován. Zubním technikům bylo povoleno provádět navíc v ústech nemocných takové výkony, kterých je nezbytně třeba ke zhotovení umělých náhrad zubů.

V roce 1930 se objevuje návrh na další novelizaci, aby totiž byla uvedená živnost zubní techniky povolena i těm, kteří v době vydání zákona, tedy v roce 1920 byli pouze v učení. Návrh novely současně rozšiřoval rozsah povolených výkonů v ústech. Proti tomu lékařské fakulty, medicí a lékařské společnosti protestují, a tak Jesenský připravuje pro profesorský sbor text, který navrhuje připravovaný zákon odmítnout. Z jeho textu uvádíme:

„Všichni zubní technici, kteří nebyli pojati v zákon z roku 1920, tedy pomocníci a učni zubních techniků a laboranti v zubotechnických pracovnách zubní lékařů, podali k vládě a parlamentu žádost, aby byl zákon o zubním lékařství a zubní technice novelizován, a síce v tom smyslu, aby bylo uděleno jim právo získati samostatnou zubotechnickou činnost, a aby bylo zákonem jim povoleno provádět tytéž lékařské výkony jako zubním technikům v uvedený zákon pojatých.

Uvážiti dlužno, že zubních techniků, kteří se v naznačeném smyslu domáhají změny zákona z roku 1920, je v přítomné době kolem dvou tisíc, a že jejich počet v budoucnu do nekonečna bude vyrůstatí.

To není všechno: Samostatní zubní technici, kteří byli pojati v zákon o zubním lékařství a zubní technice, připojili se k žádosti svých nesamostatných kolegů a žádají novelizaci zákona a změnu prováděcích nařízení v tom smyslu, aby byla lékařská činnost zubních techniků rozšířena ještě více, než bylo zákonem a prováděcími nařízeními stanoveno. Tak žádají: aby jim bylo povoleno prováděti celkovou narkózu svých pacientů, aby směli používatí rentgenové přístroje k diagnostickým a terapeutickým účelům, aby směli léčiti horským sluncem a křemičitou lampou, aby směli vykonávati kmenovou injekční anaesthesii vpichem jehly na for. mandibulae, for. rotundum a for. ovale, aby směli předepisovat léky nemocným.“

Závěrem Jesenský shrnuje, že jde o výkony, k jejichž provádění je bezpodmínečně třeba mimo lékařského vzdělání i dalšího specializovaného vzdělání odborného, a že technici by tak byli postaveni na roveň odborným zubním lékařům, kteří musí, mají-li dosáhnout povolení ku provádění odborné praxe, mimo doktorského diplomu, dosáhnout i průkazu plného vzdělání odborného [15].

Vláda zákon přece jen prosadila, i když nebylo povoleno zubním technikům provádět v ústech výkony v celém rozsahu, o který původně žádali.

A jaký byl Jesenský jako univerzitní profesor? Jeho žák, profesor Sazama, později přednosta stomatologické kliniky v Hradci Králové vzpomíná: „*Jesenský byl učitel, na kterého se nezapomíná, jeho odpolední lekce v posluchárně kliniky byly nepovinné s dobrovolnou účastí. Pro absolutorium lékařského studia bylo totiž předepsáno a platilo až do padesátých let minulého století jen „practicavit“ v nauce o tahání zubu, tedy žádné přednášky ani zkouška ze stomatologie. Ale Jesenského lekce lákaly a posluchárna byla vždy zcela zaplněna. Usměvavý profesor neseděl za katedrou, nestál za řečnickým pultíkem, nýbrž volně procházel posluchárnou, chvílemi se opíral o zeď a překrásně, zřetelně a jasně mluvil. Mluvil a kouřil. Ano, zapaloval si jednu cigaretu za druhou, za našich dob to byly Zory, nejlevnější druh, které vytahoval ze svazečku v novinovém papíře z kapsy pláště. I to jsme všichni sledovali. Monokl z pravého oka občas přeleštil kapesníkem. S posluchači udržoval stálý přímý kontakt, nejen zajímavostí a formou, ale i obsahem přednesu. Stále přispíval kazuistikami ze své bohaté praxe i veselými příhodami, které vyjasňovaly náladu a fixovaly látku do paměti.“*

Výzkumná a publikační činnost Jesenského zasáhla do všech oblastí stomatologie. Jeho bakteriologická studia u profesora Hlavy mu umožnila přípravu habilitační práce. Zdůraznil význam mikrobů pro vznik zubního kazu. Proti teorii svého předchůdce profesora Nessla, který vypracoval tzv. vitální teorii zubního kazu, zdůraznil význam zevních vlivů. Odmítl představu o dekalcačním působení zubní dřevě, která vnitřní cestou odvádí tvrdé zubní tkáň. Pozoroval na histologických reparátech, že proti kazu buduje pulpa vrstvy náhradní zuboviny. Považoval za nelogické, aby zubní dřevě vyvolávala rozpad zuboviny a vytvářela současně novou zubovinu obrannou. Pozoroval správně, že retinované zuby se nikdy nekazí. Pokud ale vznikne píštěl mezi ústní dutinou a retinovaným zubem, kaz se může objevit.

Jesenský se věnoval také srovnávací anatomii chorob savců, jeho zajímavou prioritou je objev pronikání cév z periodontia do kořenové pulpy mimo foramen apicale, což je velmi časté u moláru psů a koček, ale kanálek pronikající z pulpy mezi kořeny moláru se vzácně objeví i u člověka a byl nazván Jesenského kanálkem. Konečně Jesenského zkušenosti z doby jeho působení ve vojenské nemocnici v době světové války založily tradici maxilo-faciální chirurgie.

Z knižních publikací Jesenského uveďme: Zuby a jejich ošetřování (1902), Nauka o plnění zubů, díl I. část obecná (1910), díl II. část speciální (1911), Nauka o vytahování zubů (1934) společně s profesorem Kostečkou. Jesenský své příspěvky uveřejňoval nejčastěji v časopisech Zubní lékařství, později v Československé stomatologii, dále v Časopise lékařů českých. Publikoval i v angličtině a polštině.

Jesenský byl mužem širokých zájmů. Jeho žáci vzpomínají, jak se těšil ze svých sbírek starožitného porcelánu, hodin a obrazů českých malířů 19. století [11]. Miloval divadlo a operu, v Národním divadle měl předplacena dvě sedadla na prvním balkoně.

Vždy se vybraně oblékal, současníci jej popisují jako elegána s kravatou nejnovějších vzorů, s poslední módou kapesníků, ponožek a manžetových knoflíků.

Nebyl jen elegánem ve společnosti, byl i fyzicky zdatným sportovcem. Měl pevně stanovený denní program a důsledně jej dodržoval. Vstával v pět hodin, o šesté začínala jeho ranní procházka Petřínskými sady a poté následovala práce na klinice. Víkendy trávil nejraději na své chatě ve Voznici, odkud podnikal pěší túry brdskými i karlístejnskými lesy. Jeho sportovní zdatnost dokazuje i to, že v dresu Slavie v roce 1896 vytvořil rekord zemí Koruny české v kopu fotbalovým míčem do vzdálenosti 44,40 metru.

Jesenský byl častým a váženým hostem vinárny U Nosticů na Příkopě nebo Holandské kavárny v dnešní ulici Pařížské. Ta platila za intelektuálskou a bohémskou, a tam u číše žerno-seckého vína sedával vždy elegantně oblečený. Někdy za ním přicházela štíhlá plavovlasá gymnazistka, dcera Milena. Upoutat její zájem o studium medicíny se však Jesenskému nepodařilo. Milena měla literární nadání, své první články uveřejňovala již jako patnáctiletá v třídním časopise dívčího gymnázia Minerva [13, 14]. Své příspěvky uveřejňuje pod pseudonymem A. X. Nessey – je to její příjmení psané od konce. Milena byla nadaná, pohledná, avšak nezvládnutelná. Její nekonvenční způsob života často způsoboval napjaté jiskření ve vztahu k otci.

O svém vztahu k otci Milena píše významnému pražskému publicistovi dr. Karlu Hochovi: „*Miluju otce velmi, ale žít vedle něho nemohu.*“ Vzájemný poměr otce a dcery výstižně popsal její pozdější přítel Evžen Klinger: „*Milena s otcem se sveřepě milovali.*“ Je-

senský, který je ve vzpomínkách svých kolegů líčen jako dobrý kolega, příjemný a duchaplný společník, se nepochybně ve svém soukromí projevoval jako autoritativní vládce, jenž rozhoduje, výhradně jak se jen jemu líbí [14].

Přes toto napětí mezi otcem a dcerou existoval hluboký citový vztah. Dokladem obdivu k otci je fejeton „Umění zůstat stát“. Byl uveřejněn v dubnu 1939 a Milena vzpomíná na událost, kterou prožila jako dítě.

Jesenský s rodinou bydlel začátkem 20. století v reprezentativním domě v ulici Ovocné, dnešní ulici 28. října. Z okna bytu bylo možno pohodlně přehlédnout celé Václavské náměstí až k Muzeu stejně jako ulici na Příkopě až k Prašné bráně.

Na tomto rozhraní Starého a Nového Města na přelomu devatenáctého a dvacátého století existovala dvě korza Pražanů. Národní třída a Ovocná ulice byly české korzo, Příkopy byly doménou pražských Němců. Bylo to období, kdy v Praze doutnalo národnostní i politické napětí. Ve dnech boje o všeobecné hlasovací právo v roce 1905 se udála příhoda, kterou Milena pozorovala z okna bytu.

„Viděla jsem, jak od Prašné brány pochodují rakouští studenti ve svých barevných čapkách, ale ne jako obyčejně po chodníku, nýbrž středem vozovky, Zpívali a šli ve vyrovnaných řadách, dunivým vojenským krokem. Najednou se z Václavského náměstí vynořil zástup Čechů – pochodovali také středem ulice, ale mlčky...“

A v první řadě pochodujících Čechů pochodoval můj otec. Hned jsem si toho všimla a měla jsem radost, že ho z okna vidím. Ale maminka byla bílá jako stěna a radost z toho neměla žádnou. Pak to šlo ráz na ráz. Z Havříské ulice vyrazil na hlavní ulici náraz policejní oddíl a postavil se mezi oba nepřátelské tábory. Příkopy tím byly prakticky uzavřené, ale jedni, stejně jako druzí pochodovali dál. Když Češi dorazili až k policejnímu kordonu, bylo jim nařízeno se zastavit, pak ještě podruhé a potřetí... Co se stalo potom, nepamatuji se už do detailu, uslyšela jsem několik výstřelů, a viděla jsem, jak se před tím klidný zástup lidí proměnil v ječící dav. Pak se Příkopy rychle vyprázdnily a dole zůstal stát v tváři tvář jen jediný muž – můj otec. Pamatuji si jasně a zřetelně, jak tam stál, klidný, s rukama přimknutýma k tělu, ale kousek od něho leželo na dlažbě něco hrozně podivného. Nevím, jestli jste už viděli, jak vypadá člověk, když se zhroutí zasažený střelou. Nezůstane v něm nic lidského, vypadá jako kus vyhozeného hadru. Snad to netrvalo ani minutu, co tam můj otec tak stál, ale pro mne a pro matku se to zdálo být roky. Pak se sehnul a začal toho ubožáka obvazovat. Maminka přivřela oči a po tvářích jí stékaly dvě velké slzy. Ještě vím, že mě vzala do náruče a tiskla mě, jakoby mě chtěla udusit.“

Milena tímto článkem [5] představuje svého otce jako statečného odhodlaného muže, který vědom si své lidské, lékařské povinnosti ve vypjaté situaci poskytne raněnému pomoc.

Ve svém fejetonu neuvádí přesné datum své vzpomínky. Dům v Ovocné ulici, kam se Jesenský s rodinou přestěhoval, byl postaven v roce 1902. Událost se tedy musela stát v následujících letech. V prvních letech 20. století byl v popředí politického dění boj o volební zákon. Požadavek všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva byl na programu politických stran i jednání parlamentu. Vyvrcholil koncem roku 1905.

V oddělení časopisů Národního muzea jsou uloženy deníky z prvních let 20. století. Pokoušel jsem se najít v nich zprávu o této události. V pondělním vydání Národních listů 6. listopadu 1905 jsem našel na první straně nápadné a tučné titulky: *Krvavé zakončení manifestací v Praze – Příkopy a Václavské náměstí se plní – Střelba z revolveru policistů – Vyhláška policejního ředitele – Umírající jinoch na ulici – Vojsko povoláno – Dragouni v ulicích pražských – Studentská schůze proti policejnímu řediteli – Přerušená a odložená představení v Národním divadle.*

Pod těmito dramatickými titulky deník podrobně referuje o nedělní demonstraci, takže fejeton Mileny inspirovaly skutečné události v Praze v neděli 5. listopadu 1905. V uvedeném článku je také uveden tragický osud oběti demonstrace. Byl to Jan Hubač, 16letý sklářský učen ze Žižkova, který se mezi davem ocitl bezděky cestou do nedělní školy. Byl zasažen střelou do hlavy a po převozu do všeobecné nemocnice zemřel [3].

Milena byla nepřehlédnutelnou postavou českého literárního světa v letech první republiky. Její příspěvky lze nalézt v mnoha časopisech. Vedle Přítomnosti je to Pestrý týden, Tribuna, Národní listy, Svět práce. Její přátelství s Franzem Kafkou a uveřejnění jejich korespondence „dopisy Mileně“ jí přineslo mezinárodní proslulost [4].

Po okupaci Československa se Milena zapojila do protinacistického odboje. Aktivně se

zapojila do vydávání ilegálního časopisu *V boj*, v jejím bytě v Kouřimské ulici se připravoval nejen časopis, ale organizoval se i ilegální útěk českých důstojníků a židovských spoluobčanů do zahraničí.

Jesenský se obával o osud své dcery, a proto se ještě před vypuknutím války pokoušel přesvědčit ji, aby emigrovala. Jeho obavy se splnily, když v listopadu 1939 byla Milena zatčena. Dokázala se u soudu obratně hájit, takže nebyla odsouzena k smrti, ale předána do „ochranné vazby“ v koncentračním táboře Ravensbrück.

Jesenský znovu podniká několik zoufalých pokusů dceru zachránit. Poslední nadějí bylo dosáhnout Milenina propuštění ze zdravotních důvodů, totiž duševní choroby.

Iniciativa a pomoc vyšla od Joachima Zedwitze, lékaře a aristokrata-antifašisty, který s Milenou spolupracoval v ilegální činnosti [7]. Pomohl Jesenskému získat podporu berlínského advokáta s vlivnými styky. Doklady dokazující Milenin zdravotní stav však shořely v Berlíně při náletu, při němž zahynul i dr. Keller. Milena umírá po operaci a neúspěšné transfúzi krve v roce 1944.

Válečná léta přinesla Jesenskému další tragickou ránu. Když Jesenský nezískal v Mileně pokračovatelku své práce, upnul se na své dva synovce. Z nich Jan se věnoval protetické stomatologii a brzy dosáhl docentury zubního lékařství a jeho bratr Jiří působil na klinice jako vedoucí protetické laboratoře. I oni se v době okupace zařadili mezi odbojové pracovníky. Byli to oni, kdo spolu s dalšími pomáhali zásobovat parašutisty ukryté v pravoslavném chrámu v Resslově ulici. Byli zatčeni i s manželkami a všichni byli popraveni.

Z celé rodiny Jesenskému zůstala jen dcera Mileny Jana. Jesenský se s těmito ztrátami těžce vyrovnával. Dožil se konce války, ale ze znovu nabyté svobody se dlouho netěšil. Zemřel po krátké nemoci 19. května 1947.

LITERATURA

- Brázda, O.** Jan Jesenský – profesor zubního lékařství a stomatologie, *Prakt. Lék.*, roč. 90, 2010, s. 551–555.
- Brázda, O.** Profesor Jan Jesenský očima dcery Mileny. *Čs. Stomat.*, roč. 101, 2001, s. 163–167.
- Brázda, O.** Krvavá neděle MUDr. Jana Jesenského. *Revue ČLS JEP*, roč. 3, 2006, s. 39–42.
- Buber-Neumannová, M.**: Káfkova přítelkyně Milena. Praha, 1992.
- Jesenská, M.**: O umění zůstat stát. Přítomnost, 5. 4. 1939.
- Jirásek, A.**: Prof. Dr. Jan Jesenský +. *Čas. Lék. Čes.*, roč. 86, 1947, s. 690–691.
- Jirásková, M.**: Zpráva o trojí volbě. Praha, 1996.
- Kostečka, F.**: Za profesorem Jesenským. *Čas. Lék. Čes.*, roč. 86, 1947, s. 661.
- Pelnář, J.**: Profesor dr. Jan Jesenský zemřel. *Čas. Lék. Čes.*, roč. 86, 1947, s. 662.
- Sazama, L.**: Osobnost profesora MUDr. Jana Jesenského. *ČS. Stomat.*, roč. 90, 1990, s. 377–379.
- Urban, F.**: Jan Jesenský, Praha, Karolinum, 1995.
- Vondráček, V.**: Lékař vzpomíná. Praha, Avicenum, 1973.
- Vondráčková, J.**: Kolem Mileny Jesenské, Praha, Torst, 1991.
- Wagnerová, A.**: Milena Jesenská. Praha, Prostor, 1994.
- Archivní prameny. Archiv Univerzity Karlovy. J. Jesenský, osobní spis inv. č. 492.

*Doc. MUDr. Otakar Brázda, CSc.
Stomatologická klinika I. LF UK a VFN
Kateřinská 32
128 08 Praha 2
e-mail: otakar.brazda@centrum.cz.*